

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående straffpåföljden vid vårdslös deklaration.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 503 i första kammaren av fru *Olsson* och herr *Svanström* samt nr 601 i andra kammaren av herrar *Börjesson* i Falköping och *Elmwall*. I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande sådan utformning av skattestrafflagen, att vid vårdslös deklaration samt vid medhjälp till vårdslös deklaration nuvarande straffpåföljd i form av normerade böter utbytes mot dagsböter i enlighet med motionens syfte.

Beträffande skälen till denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen II: 601.

Gällande rätt

Enligt skattestrafflagen den 11 juni 1943 straffas den som i deklaration till ledning vid fastställande av skatt lämnar oriktig uppgift ägnad att för uppgiftslämnaren eller den han företräder leda till frihet från skatt eller till för låg skatt. Straffpåföljd inträder dock först då den oriktiga uppgiften lämnats uppsåtligen eller på grund av grov oaktsamhet. Med uppgiftslämnare som företräder annan åsyftas s. k. legal ställföreträdare såsom förmyndare för omyndig, firmatecknare för bolag etc.

För det uppsåtliga brottet, falskdeklaration, är straffet böter eller fängelse i högst två år. Böterna skall bestämmas till högst fem gånger det belopp, som genom den oriktiga uppgiften undandragits eller, om uppgiften följts, skulle ha undandragits, dock minst fyrahundra kronor, där ej nämnda skattebelopp understiger etthundra kronor.

Har gärningen begåtts av grov oaktsamhet, vårdslös deklaration, är straffet böter eller, där omständigheterna är synnerligen försvårande, fängelse i högst sex månader. Böterna skall bestämmas till högst två och en halv gånger det belopp, som genom den oriktiga uppgiften undandragits eller, om uppgiften följts, skulle ha undandragits, dock minst tvåhundra kronor, där ej skattebeloppet understiger etthundra kronor.

Den som frivilligt rättar oriktig uppgift är fri från straff.

Den som förskyllt fängelse må efter omständigheterna dömas att gälda straffskatt med högst tre gånger det belopp, som undandragits eller kunde ha undandragits.

Om genom den oriktiga uppgiften undandragits eller kunde ha undandragits kommunal inkomstskatt jämte annan utskyld, som utgår efter samma beräkningsgrund, skall vid bestämmande av böter eller straffskatt den sammanlagda uttaxeringen av nämnda utskylder antagas vara femton kronor för varje skattekrona.

Skattestrafflagen avser inte endast sådana uppgifter som skall ligga till grund för den årliga beskattningen av inkomst och förmögenhet, d. v. s. självdeklarationen med tillhörande handlingar. Då lagen talar om oriktig uppgift ägnad att leda till frihet från skatt eller till för låg sådan avses all slags skatt, bl. a. indirekta skatter, ävensom annan allmän avgift. Med deklaration avses även däremot svarande skriftlig försäkran. Skattestrafflagen är dock ej tillämplig, när den ifrågavarande gärningen är straffbelagd i annan lag än brottsbalken eller i särskild författning.

Även medverkan till deklarationsbrott är straffbar. Därvid blir bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken analogt tillämpliga. Jämlikt 4 § i sistnämnda kapitel skall envar medverkande bedömas efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last.

Vissa förarbeten

Frågan huruvida normerade böter eller dagsböter borde användas som sanktion för deklarationsbrott var föremål för delade meningar redan vid tillkomsten av 1943 års skattestrafflag. *De sakkunniga*, vilka framlade förslaget till skattestrafflag (SOU 1942:31), förordade en övergång från systemet med normerade böter till dagsbotssystemet. I de sakkunnigas betänkande diskuterades ingående, huruvida det gällande systemet med normerade böter borde bibehållas eller ersättas med dagsbotssystemet. De sakkunniga instämde i ett tidigare gjort uttalande, att normerade böter till en del tjänar ett rent konfiskationssyfte. De framhöll, att normerade böter var behäftade med vissa olägenheter som ej vidlåde dagsböter. Främst gällde därvidlag, att möjlighet saknades att vid straffmätningen taga tillräcklig hänsyn till den brottsliges ekonomiska ställning. De sakkunniga ansåg sig kunna konstatera, att dagsbotssystemet var lättare att tillämpa än systemet med normerade böter, vilket skulle framgå av att normerade böter syntes utmätas mera ojämnt än som var betingat av omständigheterna i de särskilda fallen. Vidare påpekade de sakkunniga, att straffet i andra likartade fall utgjordes av dagsböter. Tanken att normerade böter genom större stränghet skulle vara mera effektiva ur allmänpreventiv synpunkt bemötte de sakkunniga med att hänvisa till att undandragen skatt regelmässigt står i en viss relation till den brottsliges ekonomiska förhållanden. Med tillämpning av dagsbotssystemet skulle då följderna bli den, att vid ett grövre brott, där en välsituerad person undandragit ett avsevärt skattebelopp, den brottslige ej allenast dömdes till ett högt antal dagsböter utan

även varje dagsbot fastställdes till ett högt belopp. De fall, då normerade böter kunde tänkas uppgå till väsentligt högre summor än dagsböter skulle vara de, där normerade böter i avsevärd grad överstiger vad som är rimligt i förhållande till den dömdes ekonomiska förhållanden.

Sakkunnigförslaget tillstyrktes eller lämnades utan erinran av ett flertal remissinstanser, medan ett antal avstyrkte förslaget i denna del.

I propositionen anförde *departementschefen* (prop. 1943:140) bl. a. följande.

— — — — De sakkunniga ha till stöd för sitt förslag anført bl. a. att dagsbotssystemet gjorde det möjligt att vid straffets utmätande taga hänsyn till den brottsliges ekonomiska förhållanden, varigenom straffet bleve lika kännbart för alla, oavsett deras förmögenhetsställning. Emellertid ha de sakkunniga själva framhållit, att i fråga om brotten mot 143 § taxeringsförordningen samma effekt i allmänhet uppnåddes även därest systemet med normerade böter komme till användning. Böternas storlek vore nämligen enligt detta system beroende av storleken av det undandragna skattebeloppet och därigenom indirekt av vederbörandes allmänna ekonomiska ställning. Det nyss anförda skälet torde sålunda, i varje fall såvitt angår brott mot 143 § taxeringsförordningen, icke i och för sig motivera en övergång till dagsbotssystemet. Vidare må framhållas att — såsom i flera remissyttranden starkt understrukits — den risken föreligger, att ett bötesstraff enligt dagsbotssystemet kan bliva lindrigare än om straffet bestämmes enligt nu gällande system med normerade böter. Förslaget skulle sålunda i denna del kunna sägas i viss mån strida mot själva syftet med de nu ifrågasatta författningsändringarna. Då falskdeklaration är ett brott, som i hög grad karakteriseras av vinningssyfte, synes det angeläget, att samhället har möjlighet att reagera mot denna brottslighet på sådant sätt, att den brottslige icke endast går miste om vinsten av sitt brott utan därutöver tillfogas en kännbar ekonomisk förlust. Systemet med normerade böter — i förekommande fall i förening med eftertaxering — möjliggör att dessa synpunkter bliva fullt tillgodosedda.

En bidragande orsak till att de sakkunniga för sin del stannat för dagsbotssystemet torde ha varit deras önskan att undvika den olägenhet, som ansetts följa av att normerade böter kombineras med frihetsstraff. Denna olägenhet skulle främst ligga däri, att böterna skulle kunna uppgå till så högt belopp att ett kortare frihetsstraff skulle för den dömda te sig som ett lindrigare straff än böterna. Emellertid må framhållas, att en kombination av normerade böter och frihetsstraff i en och samma straffskala icke skulle innebära en nyhet i svensk strafflagstiftning. En straffskala av sådant innehåll återfinnes nämligen i såväl lagen d. 8 juni 1923 om straff för olovlig varuinförsel som lagen d. 20 juni 1924 med särskilda bestämmelser ang. olovlig befattning med spritdrycker och vin. Under förarbetena till dessa lagar uttalades icke några betänkligheter mot att normerade böter och frihetsstraff upptogs i samma straffskala. Såvitt mig är bekant ha ej heller vid tillämpningen av nämnda lagar några olägenheter förspors i nu ifrågavarande hänseende. Det må även tilläggas att om straffskalan för det uppsåtliga falskdeklarationsbrottet bestämmes att omfatta normerade böter och frihetsstraff, en falskdeklarant som undandragit skatter till mycket stora belopp icke lär kunna räkna med att ett eventuellt frihetsstraff sättes så lågt som till en månads fängelse; och det synes uppenbart att ett mera lång-

varigt frihetsstraff under alla förhållanden måste för falskdeklaranten te sig som ett hårdare straff än ett bötesstraff.

Med hänsyn till det nu anförda har jag i valet mellan de båda olika systemen för bötesstraffets utmätande stannat för att icke föreslå någon omläggning av det för närvarande tillämpade systemet med normerade böter.

Lagrådet yttrade bl. a.

I likhet med departementschefen anser lagrådet att på ifrågavarande begränsade brottsområde de normerade böterna äro att föredraga framför dagsböter. Det för deklara-tionsbrotten typiska är att de ha sin grund i snikenhet. Lagstiftningen bör därför taga sikte på just det sinnelag som föranlett brottet och välja en härför särskilt lämpad påföljd. Detta tillgodoses bäst därigenom att den skyldige — förutom att han går miste om den åsyftade vinningen — drabbas av en känbar ekonomisk förlust. Till förmån för dagsbotssystemet talar visserligen att vid tillämpning av detta system brotts svårhetsgrad kommer till otvetydigt uttryck i bötesdomen. Att så ej kan ske vid normerade böter är dock här i viss mån av mindre betydelse, i det att merendels svårhetsgraden hos förevarande brott i högre grad än vid förmögenhetsbrotten i allmänhet står i ett mera omedelbart förhållande till det ekonomiska resultat, varpå brottet är inriktat. Avgörande är emellertid enligt lagrådets mening att en övergång till dagsbotssystemet — i och för sig visserligen önskvärd — otvivelaktigt skulle komma att i regel innebära en strafflindring och således ur allmänpreventiv synpunkt verka i en riktning, motsatt den med reformen avsedda.

Lagärendet behandlades i riksdagen av *sammansatta bevillnings- och första lagutskottet* (utl. 1943: 1). Utskottet yttrade bl. a. att, då genom straffskatten tillgodosågs samma syfte som med de normerade böterna, inom utskottet hade ifrågasatts att utbyta de senare mot dagsböter jämte straffskatt. Ehuru ur straffrättslig synpunkt denna anordning otvivelaktigt skulle medföra fördelar, särskilt med hänsyn till att brotts svårhetsgrad skulle komma till omedelbart uttryck i bötesdomen, ansåg utskottet dock — i avsaknad av närmare utredning om verkningarna av en sådan åtgärd — Kungl. Maj:ts förslag i denna del böra godkännas.

Efter antagandet har i 1943 års skattestrafflag företagits vissa ändringar genom lag den 23 mars 1961. Bl. a. höjdes därvid de utsatta minimistraffen för falskdeklaration och vårdslös deklaration från böter å 100 kronor respektive 50 kronor till böter å 400 kronor respektive 200 kronor. Beträffande motiven till de skärpningar, som sålunda och i vissa andra avseenden vidtogs, torde få hänvisas till första lagutskottets utlåtande nr 17 år 1961.

Frågans behandling vid 1964 års riksdag

Vid föregående års riksdag framställdes i motionen II: 96 samma yrkande som i nu förevarande motioner. Utskottet inhämtade därvid i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver yttrande över motionen från riksskatte-

nämnden, utredningen rörande specialstraffrätten och Stockholms rådhusrätt. Specialstraffrättsutredningen tillstyrkte motionen och förordade även viss utvidgning av den i motionen föreslagna utredningen. Riksskattenämnden och rådhusrättens majoritet avstyrkte däremot motionen. För remissyttrandena lämnade utskottet i sitt *utlåtande nr 26 år 1964* en utförlig redovisning vartill utskottet nu torde få hänvisa.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande hemställde utskottet på skäl som framgår av det följande, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet

Vårdslös deklARATION föreligger enligt skattestrafflagen när någon i deklARATION eller motsvarande handling av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift, som är ägnad att för honom eller den han företräder leda till frihet från skatt eller till för låg skatt. Straffet för vårdslös deklARATION är i första hand s. k. normerade böter, vilka skall bestämmas till högst två och en halv gånger det skattebelopp, som genom den oriktiga uppgiften undandragits eller, om uppgiften följts, skulle ha undandragits, dock minst tvåhundra kronor, där ej skattebeloppet understiger etthundra kronor. Vid synnerligen försvärande omständigheter dömes till fängelse i högst sex månader. Den som förskyllt sådan påföljd kan efter omständigheterna dömas att gälda straffskatt med högst tre gånger skattebeloppet. Jämväl medverkan till vårdslös deklARATION straffas enligt nu angivna skalor.

I förevarande motion föreslås, att normerade böter som straff för vårdslös deklARATION och för medhjälp till sådant brott skall utbytas mot dagsböter.

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen behandlade utskottet föregående år en motion med enahanda yrkande. I sitt av riksdagen godkända utlåtande angående ifrågavarande motion anförde utskottet bl. a., att dagsbotssystemet från vissa straffrättsliga synpunkter erbjuder avsevärda fördelar framför systemet med normerade böter. Härvid nämnde utskottet särskilt att bedömningen av brottets svårhetsgrad kommer tydligare till uttryck i domen och att straffet direkt avpassas efter den dömdes ekonomiska förhållanden. Å andra sidan framhöll utskottet att svårigheterna är synnerligen stora då det gäller att komma till rätta med deklARATIONsbrotten och att skärpning av samhällsreaktionen mot dessa brott ansetts nödvändig så sent som år 1961. En övergång till dagsbotssystemet skulle generellt sett medföra lindrigare straff för vårdslös deklARATION och medverkan därtill, varför det enligt utskottets mening kunde befaras att nyssnämnda svårigheter därvid skulle allvarligt öka. Utskottet fann därför att övervägande skäl talade för att systemet med normerade böter åtminstone tills vidare borde bibehållas.

Såsom utskottet föregående år uttalade kan skäl anföras för såväl dagsböter som normerade böter när det gäller påföljden för vårdslös deklARATION och

medverkan därtill. Vid behandlingen av nu förevarande motioner har till stöd för en övergång till dagsböter — förutom ovan nämnda förhållanden — särskilt åberopats att de nuvarande bestämmelserna medför en ojämn rättstillämpning och vid medverkan stundom leder till stötande resultat. Häremot vill utskottet framhålla att dagsbotssystemet i och för sig ej är ägnat att bidra till mer enhetlig rättstillämpning än systemet med normerade böter. Ej heller vad som uttalats angående straffet för medverkan kan enligt utskottets mening anföras som ett vägande skäl för övergång till dagsbotssystemet. Den gällande straffskalan är nämligen så utformad att den lämnar erforderligt utrymme för en lämplig avvägning av påföljden i det enskilda fallet.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och då utskottet alltjämt anser de skäl bärande, som föregående år var avgörande för utskottets ställningstagande i frågan, kan utskottet icke biträda motionärernas förslag.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 503 och II: 601, icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 februari 1965

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Erik Svedberg, Ernulf, Hjorth, Schött, Lundin, Svanström* och Lidgard;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson, herr Ekström i Björkvik, fru Kristensson, fru Löfqvist, herrar Gustafsson i Borås, Johansson i Dockered och Martinsson.

*Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Svanström* och *Johansson* i Dockered, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse.

Vårdslös deklARATION föreligger — — — (lika med de två första styckena i utskottets yttrande) — — — utbytas mot dagsböter.

Redan vid tillkomsten av den gällande skattestrafflagen var meningarna delade om vilket bötessystem, som borde tillämpas vid deklaraTionsbrott. De sakkunniga, som framlade förslaget till skattestrafflag, förordade således en övergång från normerade böter till dagsböter. Flertalet remissinstanser anslöt sig också till denna uppfattning. Vid behandlingen av den motion, vilken före-

gående år väcktes med samma yrkande som i nu förevarande motioner, uttalade sig vidare specialstraffrättsutredningen för att systemet med normerade böter helt måtte övergivas. Enligt utskottets mening talar övervägande skäl för denna ståndpunkt. Dagsbotssystemet erbjuder nämligen avsevärda fördelar ur straffrättslig synpunkt framför normerade böter. Sålunda kommer när påföljden bestämmes till dagsböter bedömningen av brottets svårhetsgrad till tydligare uttryck i domen, och straffet kan direkt anpassas efter den dömdes ekonomiska förhållanden. Vidare medför dagsbotssystemet att vid sammanträffande av brott sedvanliga konkurrensregler blir tillämpliga. För införandet av dagsbotssystemet talar även angelägenheten av ett enhetligt bötesystem i lagstiftningen. Sedan systemet med normerade böter övergivits i smugglingslagstiftningen torde nämligen skattestrafflagen vara den enda författning av större praktisk betydelse, där normerade böter alltjämt bibehållits.

Till förmån för normerade böter har framhållits att härigenom det allmänpreventiva syftet med skattelagstiftningen bäst tillgodoses. Enligt utskottet är det självfallet angeläget att reaktionen mot deklarationsbrotten är tillräckligt kraftig. Farhågorna för en betydligt ökad brottslighet vid övergång till dagsbotssystemet synes emellertid enligt utskottet betydligt överdrivna. Fastmer borde det vara möjligt att även på detta område komma till rätta med brottsligheten inom ramen för det allmänt anlitade påföljdssystemet utan att tillgripa en straffmätning av närmast konfiskatorisk natur. En viss tvekan kan emellertid föreligga mot att helt lämna systemet med normerade böter. Det uppsåtliga brottet, falskdeklaration, är nämligen till sin karaktär ett så utpräglat snikensbrott, att med hänsyn härtill skäl kan finnas för att här bibehålla normerade böter och inskränka övergången till dagsbotssystemet i enlighet med motionärernas yrkande till allenast vårdslös deklaration och medhjälp därtill.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 503 och II: 601, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande sådan utformning av skattestrafflagen, att vid vårdslös deklaration samt vid medhjälp till vårdslös deklaration nuvarande straffpåföljd i form av normerade böter utbytes mot dagsböter.